

David Jou:

RAMON M. NOGUÉS, *Cervell i transcendència*, Fragmenta editorial, Barcelona, 2011, ps. 252.

Ramon M. Nogués, catedràtic emèrit d'Antropologia Biològica a la UAB, enriqueix amb aquest nou llibre la seva obra de reflexió sobre ciència i religió (o ciència i humanisme). Fa uns deu anys, en un Quadern de la Fundació Joan Maragall («El dolor, corrupció de la naturalesa?»), aportava elements biològics d'anàlisi sobre un tema filosòficament tan delicat. Posteriorment, als llibres *Déus, creences i neuroenes. Un acostament científic a la religió* (Fragmenta, 2007) i *L'evolució darwiniana de les religions «vertaderes»* (Cruïlla, 2008), indagava el fenomen religiós des de la doble aproximació a partir de l'evolució i les neurociències, que és també l'àmbit d'aquest nou llibre.

Nogués hi fa dues extensions interessants dels conceptes de ment i de transcendència. Pel que fa a la ment, hi engloba les ments animals, cosa que li permet presentar com van apareixent algunes de les capacitats que, posteriorment, desbordaran amb el cervell humà. Pel que fa a la transcendència, Nogués la considera en termes més generals que l'estrictament religiós, interpretant-la com aquelles dimensions humanes que van força més enllà del necessari per a la supervivència de l'espècie, i que eixamplen l'àmbit de realitat en què vivim els humans: la paraula, el símbol, l'estètica, l'ètica, la ciència, la religió, la identitat comunitària...

El llibre, ben estructurat, escrit amb elegància, presenta un equilibri recíproc entre saber científic, subtileza filosòfica i voluntat didàctica. Els dos primers capítols sintetitzen eficaçment la informació científica imprescindible per a la discussió posterior («Organisme, cervell, ment»; «La singularitat humana, emergència del jo»: xarxes neuronals complexes, sistema nerviós i ment en els vertebrats, el progrés genètic i l'estructura cerebral...). Els altres cinc capítols aborden el tema de la transcendència, a partir de la reflexió sobre les capacitats del cervell: «El brodat del món mental: una necessitat innecessària» i «La trama fina de la transcendència» fan el pont entre les caracterís-

tiques del cervell i les seves capacitats transcendents; «Modalitats de la transcendència», «Les dimensions fondes: sempre més enllà» i «Les configuracions de la transcendència: religions, savieses i espiritualitats» se centren en aspectes directament relacionats amb la transcendència: les modalitats de la transcendència —sentir-se limitat, l'estètica, l'ètica, l'amor—; quatre grans àmbits de transcendència —el Tot, el Dalt, el Dins, l'Altre—, i una perspectiva de futur de la presència del transcendent en la societat.

Nogués presenta la dimensió transcendent com un element positiu, estabilitzador de la complexitat mental, enriquidor de la personalitat, però, alhora, és conscient dels riscos que poden suposar algunes manipulacions d'aquestes dimensions transcendents. Aquesta preocupació, comuna a tots els seus llibres, és manifestada aquí en una mena de «control de qualitat» de les actituds bàsiques de religions, savieses i espiritualitats, i en una anàlisi de tres grans eixos (transcendència-immanència, món interior – món exterior, raó-emoció) en què es pot estructurar l'àmbit de diàleg entre aquestes actituds.

És un llibre, en definitiva, que ens fa veure, argumentadament, les dimensions transcendents com a «luxe, abundor, vessament, excés, esplendor, depassament», i que convida a «coratge, vitalitat, confiança», des d'unes coordenades biològiques i antropològiques molt actuals.

Francesc Torralba:

FRANCESCO PETRARCA, *Elogi de la vida solitària*, Angle Editorial, Barcelona, 2011, ps. 155.

Per primera vegada apareix en llengua catalana aquest petit opuscle de l'humanista italià Francesco Petrarca (1304-1374), titulat *Elogi de la vida solitària*.

Com s'expressa en el títol, és una apologia de la soledat, dels beneficis i fruits que deriven de la pràctica de la solitud i del conreu de la lectura, del silenci i de la sobrietat.

El text, traduït per Núria Gómez Llauger i introduït pel professor

Jordi Llovet, és poderosament educatiu i contracultural. En un temps fascinat per la connexió i la xarxa, saturat de veus i de missatges informatius, el clàssic de la Toscana ens recomana la soledat, el silenci, la meditació de les màximes dels antics i la pregària. És altament educatiu perquè el seu llenguatge, nítid i clar, té la forma de màximes, algunes de les quals xoquen frontalment contra allò que avui està establert. Altres són perennement vàlides. Precisament per aquest motiu, aquest llibre pertany a la categoria dels clàssics.

Petrarca es nodreix de fonts llatines i gregues, també exemplifica les meravelles de la vida solitària amb fragments de l'Antic Testament i del Nou. Indigna la misogínia que expressa, sense embuts, en diversos moments del llibre. Destaco, però, un pensament molt bell: «L'abundància d'erudició no sempre es troba en un cor modest, i sovint hi ha una gran disputa entre les paraules i el pensament, entre la teoria i la manera de viure» (p. 43).

Antoni Matabosch Soler:

KIETH WARD, *Les religions sont-elles dangereuses?*, Empreinte Temps Présent, La Bégude de Mazene, 2011, ps. 216.

L'autor, teòleg i filòsof anglès, professor a Oxford i membre del Congrés Mundial de les Religions, tracta d'un tema alhora important i molt actual. En el moment present hi ha moltes publicacions que defensen que les religions engendren més mal que bé o, com titula Richard Dawkins un dels seus llibres, les religions són «l'arrel de tots els mals».

Ward es proposa examinar aquest tema des del punt de vista de la història, la sociologia, la psicologia i la filosofia. Des del primer moment ja anuncia que unes afirmacions tan radicals són absurdes. «La meva conclusió —diu— serà que les religions són alhora font de bé i de mal», però que «els seus efectes positius depassen llargament els seus efectes negatius i que la nostra espècie es trobaria en una situació molt pitjor sense religió. Aniré més lluny en afirmar que la presència d'allò religiós és capital» (ps. 11-12). Fins al final del llibre no acaba de

dir-nos de quines religions es tracta: el judaisme, el cristianisme, l'islam, les tradicions índies i el budisme.

Divideix el llibre en quatre parts, en què tracta de quatre de les acusacions que es fan a les religions. Primer, el tema de la violència i la religió. Posa exemples de tradicions pacifistes i bel·licistes, reflexiona sobre la corruptibilitat humana i com influeix en les religions; examina les tradicions i afirma que la fe no es intrínsecament una causa de violència i que totes són agents de pau, tot i les distorsions que al llarg de la història es puguin haver donat. Són irracionals les religions, el fet de creure? L'autor examina les relacions entre fe i raó i la raonabilitat de la fe, de creure. Després de descriure les diverses posicions sobre aquest tema, conclou que «les visions religioses del món poden ser, i són sovint, tan raonables com les altres» i que «no hi ha cap argument raonable per a afirmar que la fe religiosa en si mateixa és irracional. Tota opinió d'aquest tipus és manifestament falsa i ens ofereix, de fet, un exemple perfecte de pensament irracional» (p. 106).

La tercera pregunta és si la religió és immoral. Ho estudia a la Bíblia i en el mateix fet de creure. Examina el tema de la llibertat tal com s'ha plantejat en la Il·lustració. Finalment, es pregunta si la religió produeix més mal que bé a la vida personal i reflexiona sobre les aportacions de la religió a la felicitat personal, a l'altruisme, a l'equilibri mental, i que no són una il·lusió ni una disfunció del cervell.

Conclusió final: «La religió és una força motora predominant en favor de la saviesa i de la compassió en un món que seria trist i cruel sense religió» (p. 218).

En resum: es tracta d'una certa apologètica intel·ligent, que es llegeix fàcilment i que mostra un bon coneixement de la qüestió.

Josep Herrero Casanovas (redacció):

LUCÍA RAMÓN, *Dones en peu de vetlla. Justícia, sol·licitud i transformació*, Quaderns «Cristianisme i Justícia», núm. 176, Barcelona, 2011, ps. 31.

Aquesta professora d'Ecumenisme a la Facultat de Teologia de València i membre de Cristianisme i Justícia ha publicat recentment

---

---

aquest treball i ens ha semblat oportú fer-ne un petit apunt per l'interès que pot tenir en relació amb la reflexió que ens ocupa sobre «la compassió».

L'autora comença el quadern presentant el tema quan diu que, des d'una perspectiva feminista, vol explorar la relació que hi ha entre tenir cura de les persones i la felicitat; entre la justícia i la transformació de la societat.

Presenta, des de l'evangeli, com la justícia i la sol·licitud s'agermanen. I, des de l'Èxode, com tenir cura pren categoria salvífica.

Reflexiona, després, sobre les implicacions negatives que ha tingut l'especialització moral i social de la dona, dels costos de la sol·licitud. Cal anar més enllà de l'ordre patriarcal, universalitzant, tant en el sentit de la justícia com en el sentit de la gratuïtat.

Acaba l'article esmentant les teologies feministes que apunten una visió cristiana d'una nova creació i amb la transcripció d'un poema que ens ofereix una visió simbòlica del Déu Trinitari profundament inspiradora.